

YENİ EĞİTİM PARADİGMASI VE BİLGİ TOPLUMUNDA KÜTÜPHANELER

Öğr. Gör. İbrahim Alpay YILMAZ - Pınarhisar MYO

Öğr. Gör. Seda Akın GÜRDAL - Pınarhisar MYO

Öğr. Gör. Ahmet ALTAY - Pınarhisar MYO

Yrd. Doç. Dr. Bahtiyar DURSUN - Pınarhisar MYO

Özet

Sanayi toplumundan bilgi toplumuna doğru bir dönüşüm içinde bulunduğumuz günümüz dünyasında; teknolojik, ekonomik, toplumsal ve kültürel anlamda önemli değişimler gerçekleşmekte ve bu değişimler en iyi “paradigma değişikliği” şeklinde adlandırılmaktadır. Eğitim alanı da bu değişim sürecinden payını almakta ve bilgi toplumuna özgü eğitim paradigması, sanayi toplumuna özgü paradigmadan bir kopuş halinde yeniden tanımlanmaktadır. Bu yeni eğitim paradigmasının yansıdığı eğitim sistemi öğelerinin başında kütüphaneler gelmektedir. Kütüphanelerin, bilgi toplumuna doğru dönüşümde katalizör etkisi bulunmaktadır. Çünkü, ulusları bilgi toplumu seviyesine çıkarabilecek bilgi, beceri ve nitelikte insan kaynağının yetiştirilmesine katkıda bulunan kurumlar, kütüphanelerdir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı; bilgi toplumuna özgü eğitim paradigmasını etraflı bir şekilde inceleyerek, bilgi toplumunda kütüphanelerin konumu hakkında bilgi vermektir.

Anahtar Sözcük: Bilgi Toplumu, Eğitim Paradigması, Kütüphaneler

NEW EDUCATION PARADIGM AND LIBRARIES IN KNOWLEDGE SOCIETY

Abstract

Within today's context, in which there is a transformation from the industrial society to the knowledge society; there have been important changes in technological, economic, social and cultural fields and these changes can be best identified as “paradigm changes”. The field of education has also been subject to this kind of change; the new education paradigm proper to the knowledge society is being redefined and the old education paradigm of the industrial society becomes invalid. One of the elements of the education system, upon which this new education paradigm reflects, are libraries. The libraries have a catalytic effect on the transformation process towards knowledge society. Therefore, the object of this paper is to comprehensively examine the education paradigm, that is proper to the knowledge society and to give information about the position of the libraries in the Knowledge Society.

Key Words: Knowledge Society, Education Paradigm, Libraries

Giriş

Kütüphaneler, bireylere gereksinim duydukları bilgi ve materyalleri sunan eğitim kurumlarının başında gelmektedirler. Okullarda sürdürülen formel eğitim çabalarının dışında; daha bağımsız kütüphane salonlarında ve bireylerin kendi kendine öğrenme çabalarını destekleyecek biçimde işlevlerini yerine getiren kütüphaneler, bu bakımdan toplumun eğitilmesinde kendilerine özgü ve önemli bir görevi de yerine getirmektedirler. Özellikle de içinde bulunduğumuz sürekli vurgulanmakta olan bilgi toplumuna geçişin önemli eksenlerinden birini, kütüphaneler oluşturmaktadır. Çünkü birey merkezli eğitim paradigmasının hayata geçirilebilmesi için, bireylerin kendi istek ve inisiyatifleri ile kütüphane salonlarına gelmeleri ve bireysel olarak araştırmada bulunmaları gerekmektedir. Bu bireysellik vurgusu, insan zihninin bir ürünü olan bilginin ve bu bilgiye sahip olan insanların, gücün merkezini temsil ettikleri bilgi toplumu kavramından kaynaklanan bir vurgudur. Bilginin ve bilgi ekonomisinin öne geçtiği bilgi toplumunda, bireylerin de bilgiye erişmeleri, bilgiyi üretmeleri, güncellemeleri, kullanmaları; ve bunların yanı sıra enformasyon okuryazarlığı becerileri ile yaşam boyu öğrenme becerilerini de geliştirmeleri gerekmektedir. İşte bu nedenle bilgi toplumunda kütüphaneler önemli bir işleve sahiptirler; çünkü bilginin toplandığı, derlendiği, ve dağıtıldığı kurumların başında kütüphaneler gelmektedir. Kütüphaneler bu niteliklerine bağlı olarak da, bilgi toplumunun gereksinim duyduğu bireylerin yetiştirilmesinde yaşamsal bir rolü yerine getirmek durumundadırlar.

Bilgi Toplumu ve Yeni Eğitim Paradigması

Günümüzde sanayi toplumunun teknolojileri ile gerçekleştirilen maddi üretim biçiminden, bilgisayarlara ve bilişim teknolojilerine dayalı bir üretim biçimine geçilmektedir. Sanayi toplumu üretim faktörlerinden farklı olarak “bilgi” temelinde şekillenen ve teknolojinin, itici bir güç olarak gelişmesine katkı sağladığı, yeni bir toplum yapısı oluşmaktadır. Toffler’in “üçüncü dalga” olarak tasvir ettiği bu toplum biçiminin en temel özelliği bilgi merkezli ve teknoloji patentli üretim yapılanmasının olması ve söz konusu teknolojik bilginin ekonominin her alanında kullanılabilir olmasıdır. (Bayram, 2010, 160)

Bilgi toplumu, en genel anlamıyla, bilgisayar ve bilgisayara dayalı olarak çalışan araçların kullanıldığı; bireysel ve kitle iletişiminin sınırlar ötesine geçtiği; temel ekonomik faaliyetlerin bilgi üzerine kurulduğu; üretici ve tüketicileri bir araya getiren hizmet türünün bilgi hizmetleri olarak şekillendiği; insan sermayesinin ön plana çıktığı; eğitimin süresizleştiği; her türlü bilgi kaynağının ve bilgi merkezinin önem kazandığı; bilginin kontrolü ve sahipliği için uluslar üstü örgütlerin kurumsallaştığı bir toplum biçimi (Rukancı ve Anameriç, 2004) olarak tanımlanabilir. Bilgi toplumuna geçişle birlikte bilgi teknolojileri toplumların gelişiminde belirleyici bir unsur haline almaktadır. İçinde bulunduğumuz bilgi, teknik ve teknoloji çağında bir toplumun insanların sahip olduğu eğitimin niteliği, o toplumun gelişmişlik düzeyini belirleyen ölçüsü olmuştur. Bunun için günümüzde bilgi ve eğitimi; kalkınmanın, gelişmenin ve saygınlığın en etkili aracı olarak kabul edilmektedir.

Paradigma” kavramı, ilk defa Thomas Khun tarafından kullanılmıştır. Khun, birbirleriyle yarışan farklı bilimsel yaklaşımlar için, paradigma terimini kullanmıştır (Korkmaz, 2003).

Paradigma sözcüğü; ayrışık ve bağdaşık özelliklerin bir arada karakterize ettikleri üniter bir gruba ifade etmektedir. Paradigma kavramını, tarihi ya da kültürel bir dönemin ayrışık ve bağdaşık özelliklerini bir arada dile getirmek amacıyla kullanmak mümkündür (modernite paradigması, post-modernite paradigması gibi) (Muresan ve Flueraş, 2009).

Bilgi toplumunda eğitim paradigmasındaki değişimin temelinde bilginin doğası hakkındaki anlayışın değişmesi bulunmaktadır. Sanayi toplumunda pozitivist bilim yapma geleneği içinde bilginin mutlak ve kesin bir doğruluğa sahip olduğu görüşü söz konusudur. Aynı doğrultuda eğitimin amacı da bu mutlak ve değişmez doğrulara ilişkin bilgilerin disipline edilmiş ortamlarda-okullarda- öğrencilere aktarılması olarak görülmektedir. Oysa bilgi toplumunda bilginin doğasına ilişkin anlayış değişmiştir. Buna göre bilimsel doğru ve yargılar mutlak değildir ve bunlara ilişkin bilgi geçicidir. Dolayısıyla eğitim süreci ansiklopedik bilginin öğrencilere yüklenmesi yerine onlara derin anlamalar ve kavrayışlar sağlamaya yönelik olmalıdır. Yeni paradigma öğrencinin bilgiyle yüklenmesini değil, bilgi üretme kapasitesinin artırılmasını sağlamalıdır. Bu ise yapısalcı yaklaşım ile öğrencinin aldığı bilgiyi yorumlaması ve anlamlandırmasını ifade etmektedir (Aykaç, Günaydın ve Yılmaz, 2011). Bilgi toplumuna özgü eğitim paradigmasının karakteristikleri, sanayi toplumuna özgü eğitim paradigması ile karşılaştırmalı olarak Tablo 1’de verilmektedir.

Tablo 1. Sanayi Toplumu Eğitim Paradigması ile Bilgi Toplumu Eğitim Paradigması

Sanayi Toplumu Eğitim Paradigması	Bilgi Toplumu Eğitim Paradigması
Erişilebilen tüm bilgilerin edinilmesi	İstek üzerine dersler
Akademik yılda eğitim	Tüm yıla yayılmış akademik faaliyetler
Üniversite-bir kale	Üniversite-bir fikir
Mezuniyet diploması	Yaşam boyu öğrenme
Üniversite-“fildişi kule”	Üniversite-“sosyal ortak”
Öğrenci-18-25 yaş aralığında	Öğrenci-doğumdan ölüme kadar
Kitaplar-temel didaktik materyal	İstek üzerine bilgilenme
Yaşam karşısında didaktik bir konum	Pazarda değer yaratma
Benzersiz ürün	Tekrar kullanılan bilgi/ısraf edilen bilgi
Öğrenci-sıkıntı verici unsur	Öğrenci-hizmet sunulan müşteri
Sınıfta öğretim	Mümkün olan her yerde eğitim
Çok kültürlü yaklaşım	Küresel yaklaşım
Tuğla ve harç	Bitler ve baytlar
Tek disiplinli yaklaşım	Çok disiplinli yaklaşım
Eğitim kurumu merkezli	Pazar merkezli
Finansmanın devlet tarafından sağlanması	Finansmanın pazar tarafından sağlanması
Teknoloji-masraf	Teknoloji-yatırım

Kaynak: Borcea, 2009: 106.

Bu bağlamda eğitimin bilgi toplumuna özgü tanımı; “Kişide kendi öğrenme profili hakkında farkındalık yaratılması yoluyla, daha üst zihinsel yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirmesi ve bu arada da değişen çevresel koşullara uyum gösterebileceği bilgi, beceri ve davranışları sürekli olarak güncelleyebilmesi için uygun öğrenme ortamlarının yaratılması süreci.” şeklinde yapılmaktadır (Genç ve Eryaman, 2007). Eğitimin bilgi toplumuna özgü yeni tanımını doğuran temel neden bilgi toplumunda bilginin temel kaynak ve gücün simgesi

haline gelmiş olmasıdır. Bilginin olanak verdiği güçten yararlanmak, onu özümseyebilmekle ilişkilidir. Bilgiyi özümseyebilmek ise bireyselleştirilmiş öğrenme sürecinin bir sonucudur.

Bilgi toplumunda araştırma ve geliştirmeye en üst düzeyde önem verilmekte, ve önemli bir kaynak haline gelmiş olan bilginin geliştirilmesi için bilime, teknolojiye ve insan gücüne yatırım ögesi olan eğitim, öncelikli olarak ele alınmaktadır. Bilgi toplumunda eğitim, toplumların birbirlerine kapalı oldukları ve aralarındaki iletişim ve etkileşim düzeyinin daha düşük olduğu dönemlerdeki gibi bireylere belli tutum, tavır, değer ve bilgileri aktarmanın ötesinde bir anlam içermeyi;ve önceki kuşakların yaptıklarından pek farklı bir şey ortaya koymayan değil; yeni ürünler ve fikirler geliştirebilme yeteneği olan insanları yetiştirmeyi temel amaç edinmelidir. Bu da eğitim süreci içerisindeki bireyin, kendini değişen koşullara uyarlayabilmesini, geleceği bütün ön görünümüleriyle kavrayabilmesinin, yaptığı işe eleştirel bir bakış açısı getirebilmesini ve yeni ilişkiler kurabilmesini mümkün kılacak bilgi ve becerilerle donatılmasını gerektirmektedir (Aykaç, Günaydın ve Yılmaz, 2011). Bilgi toplumunda eğitimin sosyal bir amacı ve sosyal sorumluluk boyutu da bulunmaktadır. Drucker, eğitimin ilgi toplumunda yerine getireceği sosyal amaçları şöyle ifade etmektedir (Drucker, 1992):

- Bilgi toplumu içinde ve bilgi toplumunun bireyleri için yapılan eğitimin, sosyal bir amacı olmalıdır. Eğitim, sosyal değerlerden yoksun bırakılmamalıdır.
- Bilgi toplumu için gerekli olan eğitim sistemi; açık bir sistem olmalıdır. Öğrenimi ileri düzeyde olanlarla, olmayanlar arasında eğitime katılmak açısından bir fırsat eşitsizliği olmamalıdır. Kökenleri, maddi güçleri ya da önceki öğrenim düzeyleri ne olursa olsun; yeterli ve başarılı insanlar için eğitim yolu ve eğitim aracılığıyla toplum içinde yükselme yolu açık olmalıdır.
- Sanayi toplumunda, öğrenciler belli bir okul için esas olan öğrenim süresini tamamladıklarında eğitimleri sona erer. Bilgi toplumunda “sona ermiş eğitim” diye bir şey yoktur. Bilgi toplumunda ileri düzeyde eğitim görmüş kişilerin bile tekrar tekrar okula gelmeleri gerekecektir.
- Bilgi toplumunda, eğitim okullarla sınırlı olmayacaktır. İşveren durumundaki kurumların da eğitim olanağı vermeleri gerekecektir.
- Bilgi toplumunda, diplomanın yeteneğin takdiri yerine, yeteneğin önüne dikilen bir engel haline gelmemesi için özen gösterilmelidir. İyi işler ve mesleklere giden yolu diplomaya bağlamak; diploma, paralı eğitim sonucunda değil de, ancak yetenek ve çalışkanlık karşılığında verildiğinde kabul edilebilir.

Bilgi toplumunda bilgilenme süreci yalnızca okulla sınırlı kalmayıp bireyin tüm yaşamını kapsayacak biçimde genişlemiştir. Sanayi toplumunda eğitim, öğrenciler belirli bir okul döneminde gerekli eğitim süresini tamamladıklarında biter. Bilgi toplumunda ise bitmiş eğitim diye bir şey söz konusu değildir. Bilgi toplumunda ileri düzeyde eğitim görmüş kişilerin bile yeniden okula gelmeleri gerekecektir. Yaşam boyu eğitim, bilgi toplumunda eğitim sisteminin en genel karakteristiklerinden biri olacaktır (Aktan, 2007). Yaşam boyu öğrenme kavramının eğitim politikalarının gündemine oturduğu yirminci yüzyılda eğitim, bireysel bir hak olarak görülmüş; öğrenme ise daha zengin bir yaşam ve bireysel gelişim açısından önem kazanmıştır. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olarak bilinen UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) da

eğitimi, toplumların merkezi olarak görmüş ve öğrenme toplumunda yaşam boyu öğrenme ve eğitimin kurumsallaşarak bireylere bir hak olarak sunulması gerektiği fikrini ileri sürmüştür. Öğrenme toplumunun anahtarı, öğrenme potansiyelinin günlük yaşamda en iyi şekilde kullanılmasıdır. Bu yaklaşımdan yola çıkarak çağdaş bir eğitim sisteminin de “süreklilik” ve “her yerde eğitim” gibi yaşam boyu öğrenme ile ilişkili bu iki maddeyi temel alması gerekmektedir. Kişiyeye, zamana ve ortama bağlı olarak yapılan tanımların farklılık göstermesine rağmen yaşam boyu öğrenme kavramına ilişkin yapılan tanımlar şu ortak noktalarda birleşmektedir (Ersoy ve Yılmaz, 2009: 51, 52, 53):

- Okul öncesi dönemden başlayan öğrenmenin emeklilik sonrasına kadar uzanması,
- Resmi ve gayri resmi eğitim sürecini kapsamaması,
- Geleceđin bilgi toplumlarının sahip olması gereken bir beceri olması,
- Toplumsal ve teknolojik değişikliklere ayak uydurabilmek amacıyla gereksinim duyulması,
- Yaş, cinsiyet ve pozisyon ne olursa olsun; herkesin evrensel öğrenme fırsatlarından yararlanabilmesi,
- Eğitim-öğretim kurumlarının dışındaki öğrenmenin öneminin kabul edilmesi,
- Bilgiyi bulma, bulunan bilgiyi geliştirme, bağımsız ve aktif olarak kullanabilme becerisinin kazanılması,
- Kişinin; bağımsız, kendi kendine öğrenmeye motive edilmesi,
- Sınırsız öğrenme ya da ömür boyunca bilgi edinme olanaklarının sağlanması.”

Bilgi toplumunda bir diğer yeni eğitim anlayışı, enformasyon okuryazarlığı kavramına ilişkindir. Amerikan Kütüphane Derneđi Enformasyon Okuryazarlığı Komitesi Kullanıcı Öğretim Kılavuzu’nda enformasyon okuryazarlığı; kişisel ve mesleki yaşamda enformasyonu etkin ve yeterli bir şekilde bulma, değerlendirme ve kullanma yetisi olarak tanımlanmıştır. Enformasyon okuryazarlığı kavramı; kişilerin, sorun çözme ve karar verme aşamalarında enformasyona gereksinim duyduklarının bilincine varmaları, gereksinim duydukları enformasyona erişim ve bu enformasyonu kullanım becerilerine sahip olmaları ve söz konusu becerileri yaşamlarına yönlendirmeleri anlamını taşımaktadır. Bu çerçevede enformasyon okuryazarı (Gürdal, 2000: 176, 178, 179):

- Doğru ve yeterli enformasyonun, karar verme sürecinin temel bir girdisi olduđunun bilincinde olan,
- Enformasyonun bir gereksinim olduđunun farkında olan,
- Soruları, enformasyon gereksinimlerine dayalı bir biçimde formüle eden,
- Potansiyel enformasyon kaynaklarını belirleyen,
- Başarılı tarama stratejileri geliştiren,
- Bilgisayar ve diğer teknoloji ürünlerine dayalı enformasyon kaynaklarına erişen,
- Enformasyonu deđerlendiren,
- Uygulamaya geçirmek için enformasyonu organize eden,
- Yeni enformasyonu bilginin mevcut yapısına entegre eden,
- Eleştirel düşünme ve sorun çözme aşamasında enformasyonu kullanan bireydir.

Bilgi Toplumu ve Kütüphaneler

Bilgi toplumu, üretim faktörlerinin, kamu kurumlarının ve özel kurumların, bireylerin ve devletin teknolojik gelişmeler karşısında kendilerini yeniden yapılandırmalarını zorunlu kılan bir ortamı da beraberinde getirmiştir. (Rukancı ve Anameriç, 2004) Özellikle kütüphaneler bilginin üretilip tüketildiği, bireylerin eğitilip toplumsal kültür öğelerinin benimsenmesiyle toplumsallaşmanın sağlandığı, bireyin eğitim sürecini destekleyici ve süreklilik sağlayıcı; ve bireylere düşünsel ve eğitsel kazanımlar edindiren özgün hizmetlerle donatımlı kuruluşlar (Cihangir, 2010: 86) olarak bilgi toplumuna geçiş sürecinde yapısal ve işlevsel açıdan kendilerini yeniden tanımlandırmak zorunda kalmışlardır.

Kütüphaneler bilginin toplandığı, saklandığı, hizmete sunulduğu, toplumun bilgi gereksinimini karşılama amacını taşıyan, odağında bilginin bulunduğu kültürel ve toplumsal kurumlardır. Bilgi toplumunda temel unsurun bilgi olması; kütüphanelerin ise bilginin toplandığı, saklandığı, hizmete sunulduğu kurumlar olması nedenlerinden ötürü bilgi bağlamında, bilgi toplumu ile kütüphaneler arasında doğru orantılı bir ilişki bulunmaktadır. Bir ülkedeki kütüphane hizmetleri, o ülkenin hem ekonomik hem de toplumsal olarak kalkınmasında önemli bir rol oynar. Kütüphaneler, her dönemin çağlar boyunca biriken kültürünü içlerinde barındırmışlar ve sonraki dönemlere aktarmışlardır. Bu bağlamda, kütüphaneler, bilgi toplumunun temel kurumlarından birisini oluşturmaktadırlar (Yılmaz ve Aydın, 2011: 47, 50).

Diğer yandan bilgi toplumu koşulları, geleneksel kütüphaneleri kitap ve diğer belgeleri saklayıp hizmete sunan kurumlar olmaktan çıkarak farklı bir konuma taşımıştır. Doğal olarak tek bir gerçek kütüphaneye bağlı kalmanın dışında birden fazla ağın bir araya getirdiği hizmetler ve kaynakların bileşimi olan sanal, dijital ve elektronik kütüphanelerdeki bilgi kaynaklarının nerede ve hangi formatta olduğuna bakılmaksızın, söz konusu kaynakların tanımlanması, yerinin belirlenmesi ve kullanılmasını sağlayan kütüphanelerde çalışan kütüphanecilerin rolü de bu değişimden önemli ölçüde etkilenmiştir (Rukancı ve Anameriç, 2004). Bilgi toplumunda, kütüphane hizmetlerini etkileyeceği belirtilen eğilimler şunlardır (Aslan, 1998, s. 309):

- Yarı zamanlı çalışmada artış ve sık iş değiştirmeler
- Portföy meslekleri ve yaşam boyu öğrenme gereksinimi
- Bir zamanlar kütüphanelerin tekelinde olan hizmetlerde rekabet
- Elektronik bilgiye erişim için giderek artan talep

Bilgi toplumu koşullarına kendilerini uyarlaması gereken kurumların arasında okul kütüphaneleri de bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerde, eğitim bilimleri ile bilgi ve belge yönetimi alanının kesişim noktasındaki okul kütüphaneleri, bu fırsatı güzel değerlendirmişlerdir. Tam da çağdaş eğitimin ne olduğu ortaya konmuşken, okul kütüphanelerinin önemi daha bir vurgulanmıştır. Çünkü “çağdaş eğitimde öğrenci, bilgi yüklenen bir obje değildir. Amaç, öğrenciye bilgi yıkmak değil, öğrencinin bilgiyi anlayabilmesi, kavrayabilmesi, gerektiğinde kendi başına da bağlantılar kurarak bilgi

üretebilmesidir.” Bu ise zaten günümüzde enformasyon okuryazarlığı dediğimiz kavramla birebir örtüşmektedir. Bu anlamda öğrenci merkeze alınmakta ve öğretmene aslında daha da çok görev düşmektedir. “Öğreticinin görevi, bilgi aktarmaktan çok öğrencilere danışmanlık etmek, çalışmalarına ışık tutmak ve rehber olmaktır. Geleneksel eğitimin çöküşünden ve yerine aktif öğretim metodunun yerleşmesinden sonra kütüphane, eğitim ve öğretimin tamamlayıcısı, vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Öğrencinin aktif olma derecesi, kütüphanenin ve dermesinin güncel olmasıyla yakından ilgilidir (Sert, 2010: 89).

Eğitimin önemli bir parçasını oluşturan bir diğer kurum grubu da halk kütüphaneleridir. Halk kütüphaneleri UNESCO (1994)’ya göre bilgi için bir geçiş kapısı ve eğitim için yaşayan bir güçtür. Halk kütüphaneleri yaşam boyu öğrenme, bağımsız karar verebilme ve kültürel gelişimin gerçekleşmesinde bireyler ve toplum açısından başta gelen kuruluşlardır. Bireyler arasında dil, din, yaş, cinsiyet, ırk, milliyet, eğitim, kültür, sosyo-ekonomik düzey ve politik görüş farkı gözetmeksizin hizmet verilmesi, halk kütüphaneleri için temel ilke olarak benimsenmiştir. Bireylere değişik boyutlarda ve türde bilgiye, görüşe ve düşünceye erişim olanağı sunarak toplumun gelişimine ve demokratik toplumun korunmasına katkı sağlayan kuruluşlar olan halk kütüphanelerinin amaçları eğitim, kültür, bilgi ve boş zamanın değerlendirilmesi kavramları ile özetlenmektedir. Bu kavramlar bir anlamda da halk kütüphanelerinin hizmet ve olanaklarının biçimlenmesinde temel kaynaklar durumundadır (Polat, 2010: 527, 528).

Halk kütüphanelerinde tüm yaş grupları, kendi gereksinimlerine uygun materyal bulabilmelidirler. Derme ve hizmetler; hem her tür uygun medya ve modern teknolojileri, hem de geleneksel materyalleri kapsamalıdır. Diğer yandan halk kütüphanelerinin, şu görevleri yerine getirmeleri beklenmektedir (_____, 1995: 145):

- Küçük yaştan başlayarak çocuklarda okuma alışkanlığı yaratma ve bunu güçlendirme,
- Bireysel ve kendi kendine eğitimi desteklemenin yanı sıra her düzeyde formel eğitimi de destekleme,
- Bireysel yaratıcı gelişme için fırsatlar sağlama,
- Çocuk ve gençlerin imgelem ve yaratıcılığını tahrik etme,
- Kültürel miras duyarlılığını; sanatın, bilimsel başarı ve yeniliklerin takdirini geliştirme,
- Bütün uygulamalı sanatların kültürel anlatımlarına erişim sağlama,
- Kültürlerarası diyalogu geliştirme ve kültürel çeşitliliği hoş görme,
- Sözlü geleneği destekleme,
- Tüm vatandaşların her çeşit yerel topluluk bilgisine erişimini garanti etme,
- Yerel girişimcilere, derneklere ve çıkar gruplarına uygun bilgi hizmetleri sağlama,
- Bilgi ve bilgisayar okur-yazarlığı becerilerinin geliştirilmesini kolaylaştırma,
- Tüm yaş grupları için edebi etkinlik ve programları destekleme ve bunlara katılma, ve gerekirse bu tür etkinlikleri başlatma.

Genel bir tanımlamayla “bilgi ve beceri geliştirme amaçlı yaşam boyu gerçekleştirilen, amaçlı ya da rastgele öğrenme etkinliklerinin tümü” olarak ifade edilen yaşam boyu öğrenme becerilerinin geliştirilebileceği en iyi yerler olarak kütüphaneler anılmaktadır. Küçük yaşlarda çocuk ve okul kütüphaneleri ve kütüphanecileri, daha ileriki yaşlarda ise halk kütüphaneleri

ve kütüphanecileri topluma bu beceriyi kazandırmakla yükümlü en önemli kurum ve kişiler olma görevini yerine getirmektedirler. Herhangi bir örgün eğitim kurumu olmamasına rağmen her biri ayrı bir bilgi merkezi olan, toplumun kültürel ve kişisel gelişimleri sürecinde sürekli ortaya çıkan bilgi gereksiniminin karşılanmasında ve onların çağa ayak uydurmalarında rol alan halk kütüphaneleri ortaya çıktıkları günden bugüne yaşam boyu öğrenme kavramı ile iç içedirler (Ersoy ve Yılmaz, 2009; 49).

Halk kütüphaneleri her türlü eğitimi destekleyici rolü ile her türlü ortamdaki bilgiye erişim sağlama, bunun için de çeşitli bilgi kaynaklarını toplama ve düzenleme, bireylerin kültürel ve kişisel gelişimleri için çeşitli fırsatlar sunma ve etkinlikler düzenleme, son olarak da özellikle çocuklara ve gençlere okuma alışkanlığı kazandırma ve bu alışkanlıklarını geliştirme amacı ile yaş, cinsiyet, fiziksel, ekonomik ya da toplumsal herhangi bir durum farkı gözetmeksizin hizmet verirler. Halk kütüphaneleri bu özellikleri gereğince yaşam boyu öğrenme kavramı ile oldukça yakından ilgili görülmektedir (Ersoy ve Yılmaz, 2009: 61).

Kütüphaneci ve bilgi uzmanları hizmet verdikleri kuruluşa gerekli olan iç ve dış bilgi kaynaklarını sağlamakla görevlidirler. Kütüphaneci ve bilgi uzmanları kuruluşların günlük işlemleri ve geleceğe yönelik kararları için gerekli bilgileri saptayarak bu bilgileri derlemek, düzenlemek, depolamak ve gerektiği anda kullanıcıların hizmetine sunmak gibi bir dizi stratejik görevi yerine getirmekle yükümlüdürler. Kütüphaneciler bilgiye erişimde aracı konumda bulunan meslek grubu içerisinde yer almaları nedeniyle bilgi toplumunun getirmiş olduğu değişiklikler açısından tekrar gözden geçirilmesi ve yenilenmesi gereken bir meslek grubudur. Yayın sayısı ve materyal türündeki artış, bilgi erişim ve aktarımında bilgi teknolojilerinin yoğun olarak kullanılması, karmaşıklaşan bilgi sistemleri ve ağlarında farklı alanlarda eğitim almış kütüphanecilere gereksinimi gündeme getirmektedir. Bilgi toplumunda kütüphanecilerin sorumluluk ve görevleri, gelişen teknoloji ve yeni toplumsal yaşam bağlamında değişime uğrarken bilgi merkezleri arasında önemli bir yere sahip olan ve bilgi toplumuna giden yolda en önemli faktörlerden biri olan kütüphanelerde de bir takım değişimler gözlenecektir (Rukancı ve Anameriç, 2004).

Kütüphanecilerin özel önem taşıdıkları bir diğer konu da enformasyon okuryazarlığı ve okuryazarlıklar konusunda yerine getirdikleri işlevlerden kaynaklanmaktadır, çünkü kütüphaneciler (Önal, 2010; 40, 41):

- Hizmet verecekleri grubun temel hizmet ve bilgi gereksinimlerini saptayabilirler;
- Hizmet verecekleri grubun temel özelliklerini ortaya çıkartırlar;
- Bilgiyi organize ederler;
- Potansiyel bilgi kaynaklarını gösterirler;
- Bilgiyi arama yöntemlerini öğretirler;
- Eşit ve kolay erişime uygun ortamları tasarlarlar;
- Web üzerinden alınan bilgiyi kullanırken, nelere dikkat edilmesi gerektiğini açıklarlar;
- Bilgi kaynaklarına erişme yollarını tanımlarlar;
- Öğretmenleri okuryazarlıklar ve gelişen teknolojiler konusunda aydınlatırlar;
- Öğretmenlerle birlikte çalıştıklarında, öğrencilerin okuryazarlık, okuma, öğrenme, sorun çözme, bilgi ve iletişim teknolojileriyle ilgili yetenek düzeylerini yükseltirler;

- Bilgiyi değerlendirme yollarını açıklarlar;
- Teknoloji yardımıyla öğrenmeyi kapsayan programları başarıyla gerçekleştirirler;
- Kullanıcılara yeni bilgi ile önceki bilgileri kaynaştırabilme becerisini kazandırır;
- Öğrencilerin, mevcut ve gelecekteki eğitsel gereksinimlerinin farkına varmasına yardımcı olurlar;
- “Bilgi belleme”yi değil, “öğrenmeyi öğrenme” konusunda neler yapılması gerektiğini açıklarlar;
- Eleştirel düşünme ve problem çözmede bilgiden faydalanma yolunu açarlar;
- Buldukları okuldan topluma uzanan yaşam boyu eğitim planlamasında aktif görevler yüklenirler.

Bilgi toplumunda kütüphaneleri etkileyen bir diğer unsur da bilgi ve iletişim teknolojileridir. Bilgi toplumunda bilgi ve iletişim teknolojileri; kütüphane ve bilgi merkezlerini ve bunların hizmetlerini dünya tarihinde hiç olmadığı kadar etkilemişlerdir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kütüphanelere girmesiyle ortaya çıkan önemli değişimler şöyle özetlenebilirler (Yılmaz ve Aydın, 2011: 50):

- Kütüphane ve bilgi merkezlerinde, basılı yayın ve materyallerle birlikte elektronik ortamda da bilgiye geniş ölçüde yer verilmektedir. Buna bağlı olarak kütüphane kurumu fiziksel önemini yitirmiş; bununla birlikte bilgi hizmeti kavramı yeni bir anlam kazanmıştır. Geleneksel geniş örgütsel yapılanmalar, yerlerini esnek, ufak ancak hizmet ölçeği geniş, bir çok yaygın erişim noktası bulunan örgütsel birimlere bırakmıştır.
- Çevrimiçi kataloglar, çevrimiçi tarama, elektronik yayıncılık gibi olanaklarla seçenekli bilgi hizmetleri verilerek, bilgi arzı ve bilgi talebi öğelerinin birbirlerine yaklaşması sağlanmaktadır.
- Kullanıcının ya da belgelerin dolaşması yerine bilgisayar ve iletişim teknolojilerinden yararlanılarak bilgi dolaşımına önem verilmekte, kullanıcının masasına kadar ulaşılmaktadır. Ancak bunun için kullanıcının da belirli bir donanıma sahip olması gerekecek, bilgi ile ilgili bazı ücret ödemeleri dışında ayrıca bir parasal gider söz konusu olabilecektir.

Sonuç

Bilgi toplumu koşullarının yarattığı değişim alanlarından birisi de kütüphanelerdir. Kütüphanelerin, formel eğitim kurumlarına ilave olarak gerçekleştirdikleri eğitim fonksiyonunun yapısının, bilgi toplumunda yeniden incelenmesi gerekmektedir. Enformasyon okuryazarlığı ve yaşam boyu öğrenme gibi yeni eğitim paradigmalarının hayata geçirilebilmesi için kütüphanelerin yapılarında da bir takım değişikliklerin yapılması gerekmektedir. Özellikle halk kütüphaneleri, halkın yaşam boyu öğrenme gereksinimlerini karşılamada çok önemli görevleri yerine getirebilecek potansiyele sahiptirler. Esasında, yaşam boyu öğrenme kavramının gerçeğe dönüşebilmesi için, insanların okul yıllarında okul kütüphanesi kullanımından sonraki yıllarda da halk kütüphanelerini kullanmaları bir gerekliliktir. Diğer yandan kütüphanelerde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanım alanlarının da incelenmesi ve bu teknolojilerden yararlanılması, bilgi toplumuna geçişte kütüphanelerin de diğer bilgi teknolojisi kullanım alanlarıyla paralel bir şekilde

işleyebilmelerini ve gelişmelerini mümkün kılacaktır. Buraya kadar söyleneler dikkate alındığında; kütüphanelerin ve kütüphane hizmetlerinin, bilgi toplumuna özgü yeni eğitim paradigmasının ışığında yeniden değerlendirilmeyi ve yenilenmeyi gerektirdikleri anlaşılmaktadır.

Kaynakça

Aktan, C.C. (2007). Yüksek öğretimde değişim: Global trendler ve yeni paradigmlar. içinde: C. C. Aktan, *Değişim Çağında Yüksek Öğretim*, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını.

Aslan, Selma (1998). Halk kütüphanelerinin toplumsal rolü” *Türk Kütüphaneciliği*, 12(4); ss. 306-312.

Aykaç, M.; Günaydın, L. ve Yılmaz, İ.A. (2011). Yeni eğitim paradigması ve bilgi toplumunda üniversiteler. 2. Uluslararası 6. Ulusal Meslek Yüksekokulları Sempozyumu. 25-27 Mayıs 2011, Aydın.

Bayram, H. (2010). *Bilgi toplumu ve bilgi yönetimi*, Etap Yayınevi, İstanbul.

Borcea, T. (2009). The system of professional education specific to the knowledge-based society. *Revista Academiei Fortelor Terestre*, 4(56); pp. 106-109.

Cihangir, Y. (2010). Avrupa Birliği bilgi toplumu projeleri ve üniversite kütüphaneleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Drucker, P.F. (1992). *Yeni gerçekler*(Çev.: Birtane Karanakçı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Ersoy, A. ve Yılmaz, B. (2010). Yaşam boyu öğrenme ve halk kütüphaneleri: Kuramsal bir yaklaşım. II. *Ulusal Okul Kütüphanecileri Konferansı: Bilgi Okuryazarlığı'ndan Yaşam Boyu Öğrenme'ye Bildiriler*; ss. 48-72.

Genç, S.Z., & Eryaman, M.Y. (2007). Değişen değerler ve yeni eğitim paradigması. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1); ss. 89-102.

Gürdal, O. (2000). Yaşamboyu öğrenme etkinliği “enformasyon okuryazarlığı” *Türk Kütüphaneciliği*, 14(2); ss. 176-187

Korkmaz, A. (2003). Globalleşme ile birlikte eğitimde yaşanan yeni oluşumlar ve arayışlar,*Polis Dergisi*, 9(36); ss. 729-736).

Muresan, M., & Flueraş, J. (2009). Towards a new paradigm of education in the 21st century society. *The International Journal of Learning*, 16(8); pp. 207-220.

Önal, H. İ. (2010). Türk Milli Eğitim Sisteminde yeni okuryazarlıklar”, II. *Ulusal Kütüphanecileri Konferansı 'Bilgi Okuryazarlığı'ndan 'Yaşam Boyu Öğrenmeye'ye Bildiriler Kitabı*, ss. 25-47.

Polat, C. (2010). Kültürel kalkınmada halk kütüphanelerinin önemi ve Bitlis'te halk kütüphaneleri: Karşılaştırmalı bir analiz" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10); ss. 527-536.

Rukancı, F. ve Anameriç, H. (2004). Bilgi toplumu ve toplumun bilgilenmesinde kütüphanelerin rolü, *Kütüphaneciliğin Destanı Uluslararası Sempozyumu : Saga of Librarianship International Symposium, Ankara (Turkey), 21-24 October 2004*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi. (Published) [Conference Paper].

Sert, I. İ. (2010). Bilgi okuryazarı adaylarının kütüphanelere ve okul kütüphanelerine bakışı. *II. Ulusal Okul Kütüphanecileri Konferansı: Bilgi Okuryazarlığı'ndan Yaşam Boyu Öğrenme'ye Bildiriler*; ss. 87-105.

Yılmaz, B. ve Aydın, H. (2011). Bilgi politikası konusundaki uluslararası çalışmalarda kütüphane kurumuna yaklaşım: Avrupa Birliği Lizbon Stratejisi ile Birleşmiş Milletler Dünya Bilgi Toplumu Zirvesi. *Bilgi Dünyası*, 12(1); ss. 46-69.

_____ (1995) UNESCO Halk Kütüphanesi Bildirgesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 9(2); ss. 144-147.